

som hòmens de *religió*, e som retuts en orde per servir Déu ---: pensats d'anar a Malorca --- sobre sarraïns, que nós irem ab vós ab trenta cavallers e ---», Desclot (xxii, *NCl* II, 75.16); concretat encara més com a col·lectiu d'uns frares: «Tirant --- havia provehit --- que en la ciutat li haguessen una --- posada allí féu aparrallar de menjar per al mestre e a la *religió*»: els cavallers de l'orde de Rodes (Ag. I, 314).

Amb caràcter propi i abstracte, no sovintaja fins a les darreries del S. xiv, en BMetge, StVicentF, Eiximenis...: «en gran escàndel e a mal eximpli / --- / *religió* és difamada / e suylada e menyspresada / e Déus lextat / per *religiosa* malvada», *Llibre de les Dones*, cap. 301 (proficat, veg. *EntreDL* I, 203 60); «com --- los christians novells --- han rebut fort poc mellorament en la *religió* christiana, e no n són bé informats, --- provehir que ls dits --- conversos, sien mesclats en la d. ciutat entre christians --- informats per la gràcia de Déu en la sancta *ley* christiana» exhorta StVicent Ferrer als Consellers (*Manual de Consells*, el 1413, *Quar*, p. xxii). «El Cristianisme és una *religió* harmonitzadora per essència, i el Fill de Déu vingué al món per unir el que estava desunit» (Torras i Bages, *La Tradició Catalana*, II, cap. 17, ed. 1966, p. 102)

En termes de gent culta, o merament civil, no s'ha usat altra forma que *religió* (única forma admesa pels diccs. *DT*o, Lacav., Belv., Lab; Fabra, *Gram.* 1912, p. 435): les polèmiques entre els idòlatres del parlar vulgar o rústic, de què es fa eco AMAlcover, tingueren poc ressò fora dels incondicionals del canonge manacorí (que defensava *relligió*, veg. *BDLC* XIII, 130-1, i fins una mica el silvestre *rellissió*), per més que vagi ser forma de la llengua parlada i no escrita cap als segles xv-xviii, veg. *EntreDL* I, 65; algun costumista ho escriví en el S. xix, però aviat en el xx es generalitzà *religió* i avui allò ja està mig oblidat. En el període inicial algun cop es troba amb *-n* encara mantinguda. *l'InvLC* cita «sí s met en glesa o en casa de *religion*, o s'amaga» d'un doc. de 1310; però «causa de *religió* e de fe» en *Alb de Bretanya* (597) i *religió* en l'ed. Buchon de Desclot (com la de Coll, *relegió* l'ed. Coroleu potserr. tip.). Els escr. Renaix. no han usat altra forma que *religió*: Torras i Bages, Verdaguer, Maragall, Coromines...: «barreges la *religió*, que és un afer de sentiment, amb la filosofia, que ho és de pensament» (*Jardins de Sant Pol* v, iii, O. C., 838a9).

L'etimologia de *religio* dins les arrels llatines, com a derivat de *religare* —pensada de Lactanci, després tan repetida i rebregada—, difícil ja de sostenir a causa del paper morfològic de *-io* i *re-*, ha estat repudiada, més o menys radicalment, pels lingüistes (veg. Walde-H. I, 352-3; i Ernout-M.); que, amb algunes reserves, el posen dins la família de *lego* 'recollir', *neg-lego*, *intellego*, *diligo*, *dilectio*; i Ciceró ja l'explica com a derivat de *re-legere* «tractare diligenter», d'on 'mostrar-se escrupolós envers la divinitat' (cf. *mibi religio est* 'em fa escrupol').

DERIV.: *Religiós*. «Un rey molt sant e *religiós*» ja figura en Desclot. Més freqüent és, però, en el període inicial, trobar-lo emprat en el sentit de 'obligat per

professió religiosa o monàstica', de vegades com a adjectiu, *hòmens religiosos*, i més sovint ja substantivat, com a designació de frares i monges: «lo canonge ---, en un entrefore ---, encontrà dos *religiosos* qui s contrastaven, cor l'un volia anar per un camí e ---», «ordenat fo per l'apostolí --- que una vegada la setmana --- tengués capítol ab los cardenals --- e que cascu acús al altre segons que fan los *religiosos* ---» (*Blanq* II, 97.14, 144.24), cita de *religiosa* 'monja' en Eiximenis supra; «l'honorable *religiós* frare Jacme», doc. ross. de 1315 (*InvLC*). En l'adjectiu, la variant *relligiós* s'arrelà una mica més, però rebutjada també pels lexicògrafs i normalitzadors de la llengua, també aquí s'imposà la forma amb *-l-* des del S. xix

Modernament apareix en tota mena d'escriptors: tots els ja citats supra; «l'Església --- reconeixent que hi ha una vida *religiosa* en cada territori, que per si mateixa ha d'arreglar les coses, salva sempre l'autoritat i primacia del Vicari de Crist», Torras i Bages (*l c*, I, cap. 3, p. 40); «En Narcís Pla i Daniel, de les creences *religioses* del qual no crec que ningú pugui dubtar, féu l'elogi del llibre amb gran entusiasme; la *Revista d'Estudis Franciscans* --- en ella no es feia constar cap punt de doctrina contrari a la *religió* cristiana», correspondència Maragall-Coromines (O. C. de C., 1174. 7f.); «--- Jesús --- la vida més completa --- l'onada més impetuosa de serena poesia que hagi sorgit de llengua humana --- l'Evangelí --- com una expressió del sentiment *religiós*»; «el meu sentiment *religiós*, que no s'avé amb els símbols de les religions, venia a entreviar-se amb l'amor puríssim --- a la meua mare ---; en mi hi ha ja fa temps un sentiment *religiós* que furga per trobar la imatge ---», Coromines (O. C., 710b2f., 1628 2f. i ss.) *Religiosament* [Belv.]. *Religiositat* (segle xiv, *DAG*, potser referint-se al *Torcmany* de L. d'Aversó, c. 1390, on es troba vol. I, pp. 15, 19, 122, 126); Belv.; notem que en cast. no es troba registrat fins a 1737 (*DAut*); en fr. fins al S. xvi (en Rabelais i polèmiques entre catòlics i protestants); «Senyor, ¿com ho faria perquè totes les potències de la meua vida s'amaressin de tu? En el meu cor hi ha una gran *religiositat* --- i en tots els actes de la meua vida hi traspua el sentiment *religiós*, i per més que em regiri no puc fer entrar en la meua concepció el coneixement de Déu --- ànimes disposant d'una fonda *religiositat* ---»; «--- la *religiositat* espontània ---», Coromines (O. C., 660a27, 709a8f.). *Religionari* ['protestant', Belv.], pres del fr. *religionnaire* [1562]. *Irreligiós* [Lacav.]; *irreligió* [id.]; *irreligiositat*. *Correligionari* [Lab. 1888]. *Antireligiós*.

Relinquir, V. *delicte* *Relinx*, *relinxar*, cast., V. *renillar* *Reliqua*, *reliquari*, *reliquer*, V. *delicte* *Relisser*, V. *rel* (ARREL) *Rell*, V. *rella* i *rall* (RET)

RELLA (part de l'arada), del ll. *RĒGŪLA* 'regle', 'barra recta', que podia ser de fusta o de metall, però amb tendència a preferir la de ferro, acabà per especialitzar-se, per excel·lència, en la barra de ferro de l'arada, la més important en la vida rural. □ 1.ª doc.: S. XIII.